

Mere information

Kulturarvsstyrelsen

'Information om bygningsbevaring' er en række vejledningsblade om vedligeholdelse af bevaringsværdige huse, som kan findes på www.kulturarv.dk.

På styrelsens hjemmeside findes også 'Vadehavets Kulturarv', som indeholder en kortlægning, vurdering og formidling af landskab, kulturmiljøer, landsbyer, byggeskik m.m. i Vadehavetsregionen.

'Fredede og bevaringsværdige bygninger i Danmark' er en oversigt over bl.a. fredede og bevaringsværdige bygninger i Danmark, som kan findes på www.kulturarv.dk/fbb/index.htm.

Velfærdsministeriet

'Vejledning til bevaringsværdige bygninger' er et opslagsværk med vejledning og anvisninger, der beskriver, hvordan arbejder skal udføres, hvis der er tilskud fra byfornyelsesmidlerne eller de kommunale lokale tilskudsudvalg. Redaktion: Center for Bygningsbevaring. Kan rekvireres gratis på tlf. 33 92 93 26.

Center for Bygningsbevaring i Raadvad

På www.bygningsbevaring.dk kan der fås uddybende tekniske anvisninger om bygningsbevaring, som er koordineret med Kulturarvsstyrelsens 'Information om Bygningsbevaring'. Her findes også lister over materialeproducenter, håndværkere, forhandlere m.fl.

Relevante foreninger og interesseorganisationer

www.byfo.dk er en interesseorganisation for ejere af fredede bygninger.

www.bygningskultur.dk er en paraplyorganisation for byggeriets interesseorganisationer.

www.foreningen-straatag.dk er en medlemsforening for ejere, tækkemænd og interesserede.

www.byogland.dk er en paraplyorganisation for lokale bevaringsforeninger med link til lokale medlemsforeninger i Esbjerg, Ribe, Rømø, Sønderho, Tønder, Varde og Vestslesvig.

KULTURARVSTYRELSEN
H.C. ANDERSENS BOULEVARD 2
1553 KØBENHAVN V

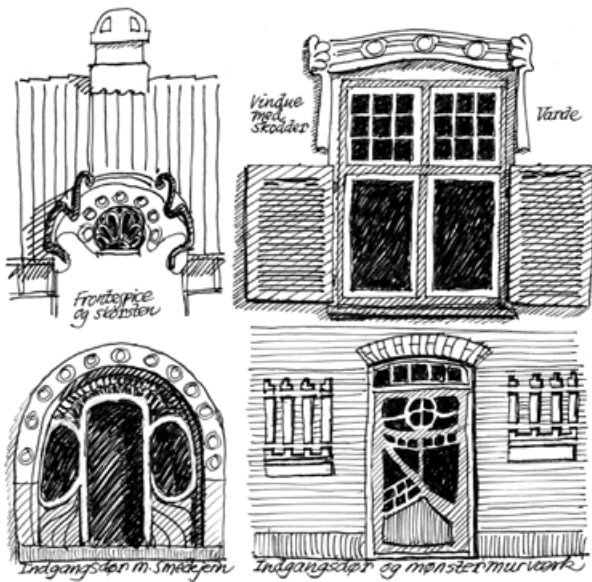
TELEFON 33 74 51 00
kulturarv@kulturarv.dk
www.kulturarv.dk

Udgivet af Kulturarvsstyrelsen, 2007. Tryk: Fihl Jensen Grafisk Produktion A/S. Layout: Egø, Flørd.

Villaer i jugenstil

Vadehavet Kulturarvsatlas

Villaer i jugendstil

Jugendstilen er uhyre sjælden som byggestil for 'almindelige' huse og villaer i Danmark, men netop i Sønderjylland er der en del eksempler på bygninger og bygningsdele, der er prægede af den specielle ornamentik, som kendetegner jugendstilen.

Et fællestræk for de jugendprægede bygninger er den rige brug af dekorationer med kurvede og slyngede blade og blomsterlignende former.

I Danmark præger stilen primært enkelte elementer og bygningsdele som f.eks. vinduer og døre, der kan være udsmykkede med krumme sprosser eller glasmosaikker og billedskærerarbejder med stiliserede blomster.

Murværket i de jugendinspirerede huse kan være udsmykket med blændinger og glaserede mursten, og tagene kan være belagt med glaserede og dekorerede tagsten og pinakler, der afslutter tagryggen ved gavlene.

I Varde kan man se jugendstilen i fuldt flor. Her er et gennemført og helstøbt eksempel på et ungdomscenter, der er tegnet af

Esbjerg-arkitekten C.H. Clausen i 1901. Huset er kendetegnet af et rundt indgangsparti med stiliserede blomsterdekorationer og halvcirkelformet fronton med slyngede kobberdekorationer, buede skorstene og festlige pinakler med solsikker på den fremspringende frontkvist.

Så tydeligt, som det er tilfældet i Vardes ungdomscenter, slår stilen ikke igennem på de øvrige bygninger i Vadehavetsregionen, hvor stilen har et mere stilfærdigt præg.

Esbjerg, Kirkegade 49. Opført 1905. Tegnet af arkitekt H.C. Clausen. Dørpartiet er jugendinspireret med rund blænding, tidstypisk opsprossning af det runde vindue og udsmykket med rige billedskærerarbejder i fladsnit. Selv det fine messingdørhåndtag er præget af stilen.

Kulturarv

I Danmark fik jugendstilen ikke den samme indflydelse på det brede byggeri som eksempelvis i Frankrig, Belgien, Østrig og Tyskland. Jugendstilen havde dog indflydelse i Sønderjylland, hvilket formentlig skyldes den tyske indflydelse i området i perioden 1864 til 1920.

Jugendstilen er en europæisk stilart, der kommer som en reaktion på den stilefterlignende historicisme, og jugendstilen har sin blomstringstid fra ca. 1890 til 1910. Tiden dyrker i høj grad den individuelle bearbejdning og det gode håndværk. I Danmark betegnes stilen ligefrem som skønvirke – i betydningen 'veludført arbejde'.

De jugendinspirerede villaer i Varde og Esbjerg, der bl.a. skyldes arkitekten C.H. Clausen, er gode eksempler på den individuelt og kunstnerisk udformede jugendstil, mens villaerne i den sydlige del af Vadehavsregionen i højere grad er 'almindelige huse' med jugendprægede dekorationer. Disse huse og villaer er også præget af den internationale 'schweizerstil', der bl.a. er kendetegnede af de udhængende tage og dekorationer på de synlige spær- og bjælkeender.

Jugendhuset i Varde. Opført 1901. Det rigt udsmykkede jugendhus rummer en lang række af stilens særlige karakteristika – blomsterornamentik, det runde indgangsparti, solsikkepinaklerne på den fremspringende frontkvist og slyngede kobberornamenter på frontispicen over døren.

Sårbarhed

Perioden dyrker det individuelle udtryk, hvilket afspejles i en række specielt udformede detaljer og bygningsdele, og bygningerne er netop sårbare over for udskiftninger eller indgreb, der fjerner eller erstatter disse bygningsdele med nye moderne standardprodukter.

De jugendprægede villaer er særligt sårbare over for ændringer af de karaktergivende detaljer som:

De udsmykkede tagsten og pinakler i terrakotta og glaseret tegl.

De udskårne spærender og vindskeder.

De rigt udsmykkede hoveddøre, der nærmest er ikon på stilen i de fleste af de jugendprægede huse.

De typiske tyskinspirerede T-post-vinduer med to høje sidehængte rammer og en tophængt ramme øverst.

Det rigt dekorerede murværk.

Villa i Brøns. Opført 1905. Villaen er præget af den internationale 'schweizerstil'. De dekorerede spær- og bjælkeender, de pudsede hjørnekvadere, detaljerne over døren og terakottapinaklerne ved tagryggen er tydeligt prægede af jugendstilen.

Jugendstilen er bl.a. kendetegnet af dekorationer med stiliserede blomster, som det ses her i billedskærerarbejderne på en dør i Esbjerg.

Gode råd

Ved eventuelle nødvendige udskiftninger af de jugendinspirerede bygningsdele er det af stor betydning, at man udskifter med identiske kopier, både hvad angår dimension, udtryk og materialer.

Murværk og facader

Ved reparationer af murværket bør der anvendes mursten af samme type og format som på det eksisterende murværk. Ældre mursten kan skaffes gennem genbrugslagre, der har specialiseret sig i dette eller de kan specialfremstilles.

Hvid-, gul- eller rødkalkede overflader og detaljer skal fortsat vedligeholdes med hvidtekalk eller kalkfarve. Man bør ikke anvende nyere materialer som f.eks. plastikmaling, cementpulvermaling eller lignende, der både har en anderledes lysrefleksion og kan medføre grimme afskalninger. Kalken er den mest diffusionsåbne overfladebehandling, der findes, og det produkt, der arbejder bedst sammen med de øvrige byggematerialer i ældre huse.

Facadedetaljer af kobber, bronze eller smedejern

Fastgørelsen af dekorative metaldetaljer bør jævnligt efterses, da disse er udsat for tæring. Jern og kobber må ikke være i direkte kontakt med hinanden. Dette gælder især søm, skruer eller ankre, der skal være af rustfrit stål. Større reparationer eller genskabning af nedbrudte detaljer vil kunne udføres af en kobbersmed eller en gørtler (jo – de findes stadig).

Vinduer

Har bygningen endnu sine originale vinduer i behold, bør disse bevares, istandsættes og energiforbedres. Man bør her være særligt opmærksom på at fastholde de specielle jugenddetaljer med krumme sprosser. Man bør ligeledes være opmærksom på de håndmedede beslag, der pryder mange af de ældre vinduer. Selv i meget rusten tilstand er de mulige at istandsætte ved at udgløde disse i en smedeov og derefter udføre småreparationer. Rustbehandling kan efterfølgende ske med jernmønje.

I dag findes der firmaer, som har specialiseret sig i vinduesistandsættelse, og man kan få indvendige forsatsrudesystemer, der er helt tætte og har en bedre isoleringseffekt end til-

svarende termovinduer. Hvis de originale vinduer allerede er skiftet ud til nyere vinduer, der skal udskiftes igen, anbefales det, at man sætter vinduer i, der er udført i træ med enkeltlagsglas og kitfals og indvendig forsatsrammer.

Ved maling af vinduer og skodder bør man holde sig til de materialer og farver som oprindeligt er anvendt. Man bør ikke male vinduer i ældre bevaringsværdige bygninger med plastikmaling. Denne maling arbejder dårligt sammen med de øvrige materialer, og ved påføring af flere lag bliver malingen for tæt, så der sker en fugtophobning i træet, der kan medføre rådskader. Til maling af ældre vinduer af træ anbefales det, at man anvender linoliemaling, der ikke bør tilføres terpentin.

Døre

På jugendbygninger er der næsten uden undtagelse gjort temmelig meget ud af yderdøren med hensyn til udformning af særlige detaljer, greb, ruder, sprosser og fyldinger. Disse døre har stor bevaringsværdi og bør altid repareres og istandsættes, frem for at skiftes ud.

Tage

De særlige falstagsten og glaserede tagsten, der er kendetegnende for området's jugendhuse, bør kun udskiftes med tagsten, der er magen til. Flere genbrugslagre har specialiseret sig i at samle og sælge tegl til restaureringsopgaver og ellers findes der teglværker, der har ekspertviden inden for restaureringsopgaver. Rygningssten lægges i mørtel og skorstenspiber inddækkes i taget med indmuring med mørtel og ikke med zink.

Skorstenspiber, der sidder på rygningen, bør inddækkes i taget ved indmuring med mørtel og må ikke inddækkes med zink. På jugendbygninger har skorstenspiber og pinakler næsten altid en særlig detaljeret udformning, der er en umistelig del af arkitekturen. Det er vigtigt at både form, detaljering og overfladebehandling bibeholdes ved vedligeholdelses- og istandsættelsesarbejder.